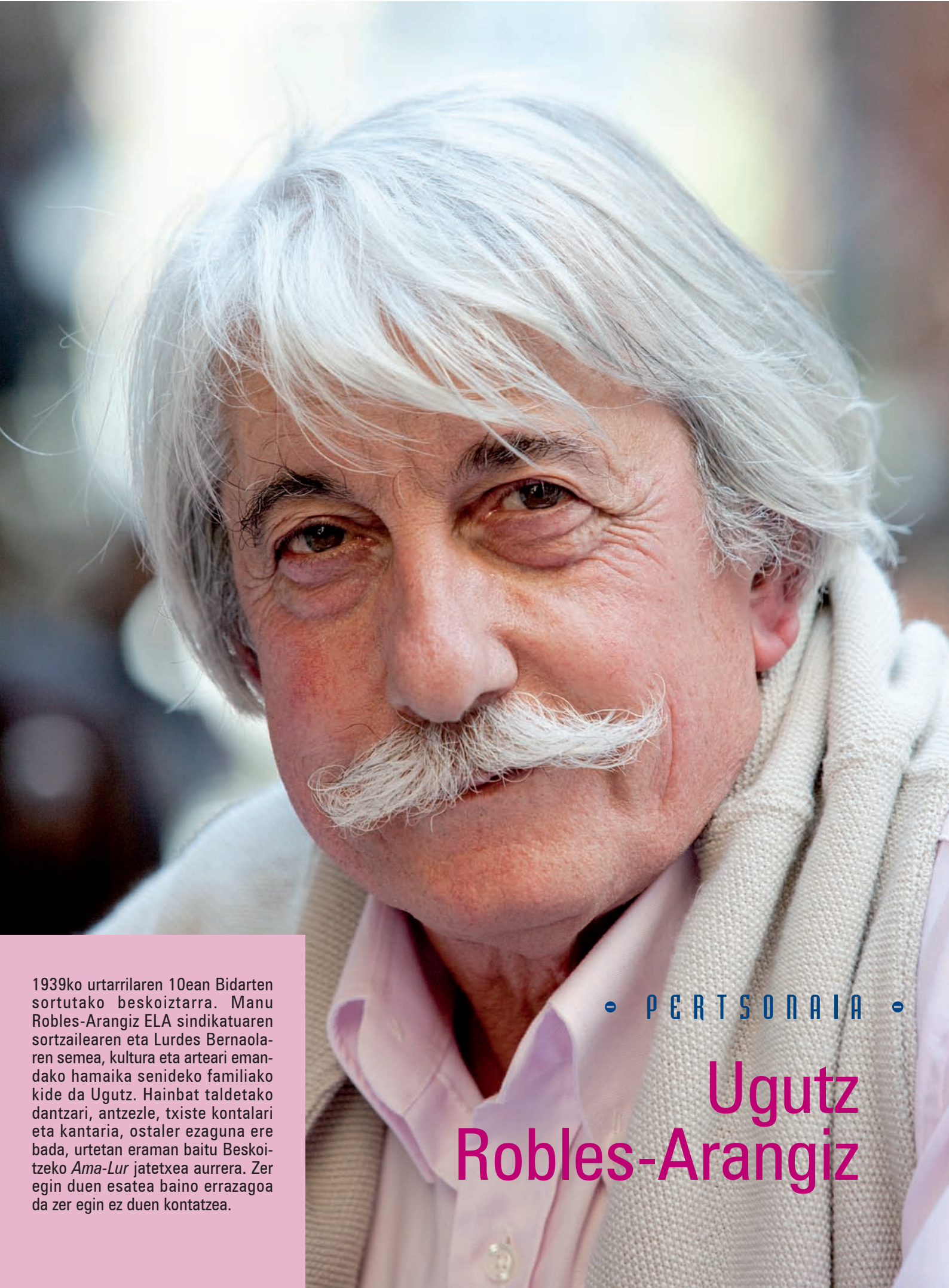

1939ko urtarrilaren 10ean Bidarten sortutako beskoiztarra. Manu Robles-Arangiz ELA sindikatuaren sortzailearen eta Lurdes Bernaolaren semea, kultura eta arteari emandako hamaika senideko familiako kide da Ugutz. Hainbat taldetako dantzari, antzezle, txiste kontalari eta kantaria, ostaler ezaguna ere bada, urtetan eraman baitu Beskoitzeko *Ama-Lur* jatetxea aurrera. Zer egin duen esatea baino errazagoa da zer egin ez duen kontatzea.

• P E R T S O N A I A •

Ugutz Robles-Arangiz

«Euskaraz esaten den guztia ez da euskara»

Ama-Lur jatetxeko paretak mintzatuko balira, asko isilduko lirateke, eta orduan, auskalo zer istorio asmatuko lukeen Ugutzek. Dakigun bakarra da Ama-Lur-eko hormak ere harrituko lituzkeela.

SUSTRAI COLINA

Argazkiak: Dani Blanco

Errefuxiatuta sortu zinen, II. Mundu Gerra bete-betean.

Ez dut erbestean sortu naizen inpresiorik, beskoiztarra naiz eta kito. Orduko beskoiztarra, oraingoak ez baititut aipatu ere egin nahi. Eskolan, lagunek asko jota *“españolito, burrito, tripatzarrean bi ostiko”* esango zidaten, gutxi gehiago. Alemanen denborako oroitzapenak, alta, iltzatuak ditut. Usu etortzen ziren soldaduak etxera arrautza eta esne bila. Hiru aldiz mudatu behar izan ginen maniobra zonan genuelako etxea. Miseria zen, arropak, behiak eta gainerakoak eramanez etxea utzi beharra. Gogoan dut etxe atarian suzko ziri moduko batzuekin ibiltzen zirela. Inork ez zekien zer ziren. Urte andana berantago irakurri nuen entziklopedia batean, ekialdean errusiarren aurka izandako batailetan alemanek errusiarrei ebatsitako *“órganos de Stalin”* direlakoak zirela, eta Beskoitze eta Hazparne artean egin zituztela entsegu probak. Orduan lotu nituen hariak.

Hamaika neba-arrebako sendian ez zen samurra izango hari guztiak lotzea.

Gaur egunetik so eginik zientzia-fikzioa dirudi. Urik ez zen, zegoen argi apurra mugatua, ez zen ez irradi, ez telebista, ez deus. Baina hala ere, nik haurtzaroko oroitzapen izugarriak ditut. Ikaragarri dibertitzen ginen, oraingo haurrak baino puska bat gehiago segur aski. Beskoitze eta Beskoitze inguruetan ibiltzen ginen, noizbehinka Hazparnera joaten ginen, eta oso noizbehinka Baionara. Baionara joateko autobusa hartu behar izaten zen, gasogenoarekin zebilen autobusa. Maiz bete-beterik etortzen zen eta bide bazterrean pertsona bakarra ikusiz gero gelditzen zen, baina bestela... Orduan, amak sasi artean gordetzeko agintzen zigun, eta behin autobusa gelditurik, bospasei mutiko ateratzen ginen

sasi artetik. Geroxeago, eskolarako txanda heldu zitzaigun. Orain ikusten ditut haurrak Robocop bezala beztituak, herriko plazara ere kotxean joaten direla, baina gu horma egunetan ere oso xumeki jantzita eta oinez joaten ginen eskolara. Pentsa, eskolara hel-tzean errientak berogailutzat genuen trastearen ondoan ezarri behar izaten gintuen, eskuak gogortuta, idazteko kapable ez ginela arribatzen baikin. Gero, aro ederra zelarik, goizetan perra hotsak aditzen genituen, idiak lerro-lerro, itzainak lerdan akuilua bizkarrean, Hazparnera orgetan egurra, lastoa edo belarra garraiatzen. Arratsaldean aldiz, gu eskolatik jalgitzean, itzulera ordua zen, eta idiek bazekiten nora joan behar zuten, baina jabeek a zer mozkorrak!

Zenuen aita izanik, politika kontuak entzungo zenituen etxean.

Aita eta ama anitz mintzo ziren politikaz. Aitaren euskara murrizt samarra zen, ordea, eta politikaz beti erdaraz ari zen. Era berean, guri debekatzen ziguten etxean erdaraz hitz bat bera ere esatea, eta orduko pedagogia sistemak gure aitaren euskara baino are murriztagoak zirenez, erdaraz hizketan harrapatuz gero zapla!, eta fite ulertzen genuen ez ginela hala mintzatu behar. Kanpoan erdarak aise ikasiko genituela esaten ziguten beti, eta etxean bederen, behar genuela euskara atxiki. Denborak arrazoi eman die.

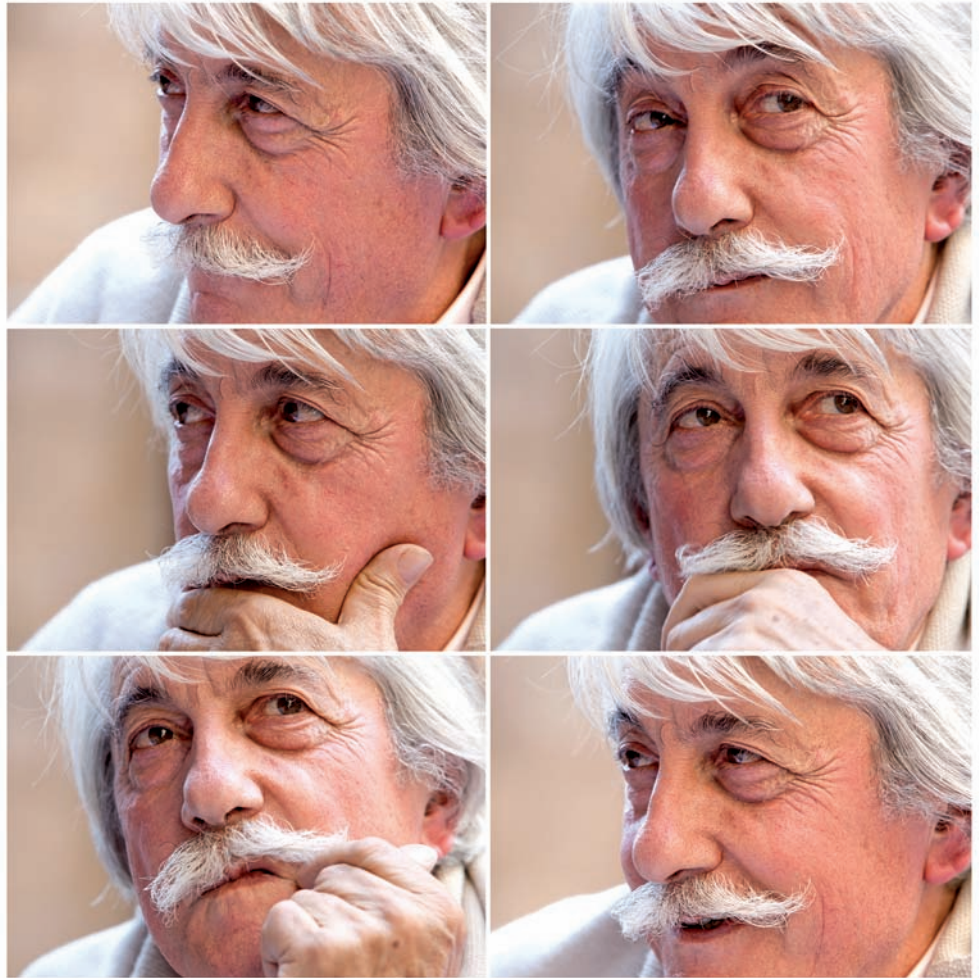
13 urterekin etorri zineten Bilbora. Nola ikusten zuten Bilbo Beskoitzeko mutil koxkorraren begiek?

Askok entzuna genuen Bilbo, baina hasieran oso estua egin zitzaidan, oso itogarria. Has-tapenean, jesuiten kolegioan ez zen eraikuntzarik eta handik mendiei so egoten ginen egunero. Anaiak eta biok bagenuen halako

ezein gon bat barruan, eta beti joka ari ginen pin, pan eta pun. Gu baserrikoak ginen, kanpoan ibiltzekoak, eta ordura arte bi artalde-tako marruak parez pare jartzen genituen elkarri topeka hasten zirenentz ikusteko. Aldaketa handia izan zen, baina fite lasaitu ginen, ohitu, eta bertan lagun eta adiskideak egiteak ere asko lagundu zigun. Gero eskolan, “*formación del espíritu nacional*” zen dena, nahiz eta guk teoria gutxi eta gimnasia asko egiten genuen. Falangista izanagatik gizon ona zen gure maisua eta Kaudilloa zetorrenean zer eraserki jo behar zen galdetu zigunean “*la raspa*” erantzun zuen gutako batek, eta kalera bota arren dena zen broma giroa. Beste behin, anaiari baskongadetan zenbat probintzia ziren galdetu zion, eta anaiak zazpi zirela. Haserretzeko partez, “nobedaderik badugu, ala? Ai, ai, ai, belarritik antzematen zaizu nongoa zaren!”, eman zion arnapostu.

Etiket zenekarren kultur zaletasuna praktikan jartzen ere fite hasi zinen.

Billbon, lehenik, antzerkia lantzen hasi ginen Txinpartak izeneko talde batean. Gaur egunetik begiratu, oso erridikulua zen egiten genuena, baina euskaraz zen, eta nahikotxo ibiltzen ginen herriz herri. Gogoan dut behin, Markinako Larruskain auzoan, zahar batzuek antzerkia euskaraz eta bertan neskak ikusi zituztenean negar egin zutela! Titiritero batzuk ginen. Argindarrak ez bagenuen, poste batera igo, bertan entxufatu eta kito. Sekulako indarra geneukan. Beti izan gara kantuzale, dantzazale eta mugituzaleak. Esaterako, niretzat kantua kultura da, baina horren gai-

netik gizakiak barrenean dituen problema eta kezak libratzeko modua.

Gaur egun, alta, hitza geroz eta kamutsago, kantatu geroz eta makurrago, kulturak parte-hartzaitetik geroz eta gutxiago...

Lehenago zaharrak ez ziren gu bezain alegera, gu gazteak baikin, baina alaiak ziren hala ere. Gaur egun, ostatura sartu eta zaharrak irriz atzemanen dituzu, eta gazteak triste

Mikeletegi pasealekua 53 • DONOSTIA
943308220 • www.arbelaitz.com

Arbelaitz Jatetxea

aire bat bisaian. Berrikitan, erosketak egiten ari nintzela, beti bezala nire buruarekin kantuz ari nintzen. 17-18 urteko neska-mutiko batzuek harrituta begiratzen ninduten. “Zuentzat atzamarrarekin botoiari ematea da kantatzea, baina moda zaharrekoak garenok, zintzurarekin kantatzen dugul!” bota nien. Ez zait bilakaera gustatzen. Zer egin daitekeen? Auskalo. Nik karrikan jendea walkmanak jantzita ikusten dudanean ez daudela burutik sano pentsatzen dut.

Eta zer pentsatu zenuen 1960an, berriz Beskoitzera errefuxiatu behar izan zenuelarik?

Nahiko gaitza egin zitzaidan. Egun batez, polizia etorri eta bi anaia zaharrenak preso eraman zituzten. Fite ohartu nintzen horretaz. Irkus armadan zen, eta gure baitan biek pentsatu genuen norbaitek salatu gintuela eta bi anaia zaharrenak eraman zituztela ez-jakinean bi gazteenak zirela saltsan ari. Orduan, biek egin genuen eskapu. Enetako, gogorra izan zen, Bilbon kantuz ari ginen, nahiko fama hartua genuen, eta bat-batean dena uztea nekeza zitzaidan. Zorionez, Beskoitze ez zen sobera aldatu, oraindik jendea euskaldun peto-petoa zen, eta lagun zaharrak ikustek indartu ninduen. Oso gutxira Beskoitzarrek antzerki taldea sortu genuen, eta lehen urtean *Sorginak Etxaburun* obra eman genuen. Pentsa, orduan apezak manatzen zuen herrian, eta neska eta mutilak nahasian ibiltzerik nahi ez zuenez, mutilak bakarrik antzeztera behartu gintuen. Hantxe joan behar izan nuen Baionara ileordeak alokatzera, eta nik uste, irrigarriagoa izan zela hura obra bera baino!

1968an, Monzonen gidaritzapean eman zenuen *Matalas*, eta ondotik, Daniel Landarten obra bat baino gehiago ere antzeztua zara.

Oso zuzendari ona zen Monzon. Entsegua gauerditan bukatzen bagenuen, txalo zartak jo, eta “ederki eman duzue, emazue berriz!”

esaten zigun, eta hantxe, goizeko hirurak arte. Landarten *Xuri-Gorriak* eman genuenean, aldiz, gogoan dut bere herrian gertatutako pasadizo bat sartu zuela obran. Bertan, auzapezak herritar bati 500 liberako billete bat erdibitzen zion, beste erdia bere alde bozkatzeko bazuen emanen ziola aginduz. Emanaldi batean, Landarten herriko auzapeza justu Danielen aitzinean eseri zen, eta ez dut sekula ahantziko pasadizoa berea zela ohartu zenean ezarri zuen aurpegia.

Askori Ez Dok Amairuk aldatu zion aurpegia eta hor ere ez zinen aparte.

Gogoan dut euskaltarren biltzar batean, Mattin eta Xalbadorren ondotik igo ginela taulara kantatzera. Gureak ez ziren bereziki kantu modernoak, baina euskaraz ari ginen, gitarrarekin, eta batzuek “euskal kultura ehortziko genuela” esaten ziguten bitartean, beste batzuk zale sutsuak genituen. Egun hartan, Mixel Labegeriek hori zela bere betiko ametsa aitortu zidan, eta handik gutxira hasi zen Piarres Larzabalen hitzak musikatu eta interpretatzen, eta hortik partitu zen beste kantatzeko modu bat. Baina errezelo hori orokorra zen, ez pentsa, Bilbon ere kantuz ari ginelarik denek korala baizik ez zuten gogoan. Zenbatek gutxiesten gintuzten “*esos con guitarra española*” lehor batekin, gaztelera puru-puruan jakina. Baina Ez Dok Amairuk gauza asko irauli zituen, eta bide berri eta eder bat ireki zigun denoi.

Garai hartan, oso desberdina zen Iparraldeko eta Hegoaldeko giroa?

Ni errefuxiatu joan nintzenez Iparraldea Hegoaldea baino askoz euskaldunagoa zen. Hegoaldean euskalduna izateko kontzientzia behar zenuen, Iparraldean izan zintezkeen euskalduna besterik gabe. Baina Frantziak konplexu asko barneratu arazi ditu, eta Aljeriako gerlak zentzu horretan sekulako sarraskia egin du. Lehen mutikoez harro esaten

Norahi zoazela. Norahi zaudela. Zure jendearekin. Zure iritzia adierazi nahi duzunean, zeure erara. Euskara zure bizimoduaren osagaia da. Berezkoa duzu. Zu eta zure lagunen artean, zure giroan, **gozatu euskaraz**.

BFA DFB
Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia

OFF THE RECORD

Aberatsa

Jende batek bizitzan eta munduan gertatzen direnak analizatzeko joera etengabea dauka. Beste batzuei gauzak gertatu egiten zaizkie. Jende batek beti kontatzen ditu besteei gertatutakoak. Beste batzuek aski dute eurei gertatutakoak kontatzea. Jende baten nortasuna bizimoduaren arabera erakitzen joaten da. Beste batzuek nahiago izaten dute bizimodua euren nortasunaren arabera antolatu. Jende bat historiarekin akordatzeko da. Beste batek nahiago izaten du istorioekin bizi. Horretaz eta "ofizio asko dituen pobrea seguru" esan zuenak ez zuela erabateko egia esan oharitu gara Ugutxekin hizketan. Ezer izatekotan, aberatsa baita Ugutxen bizitza. Aberatsegia, elkarriketa batean osorik biltzeko.

zizuten, "ni euskalduna naiz, frantsesa baina euskalduna", orain lotsatu egiten dira. Egun, euskaraz dakiten askok ere ez dute euskaraz egingo, eta frantsesa ere, ez dute herrikoa emango, Parisekoaren imitazioa baizik. Harrigarria da, ulergaitza. Seme-alabak ikastolan ukan eta bozaz abertzaleak direnak ostatuan frantsesez mintzo dira, eta heien burua frantsestzat duten baserritarrek euskaraz goizetik arrats.

Mugak gogor dirauela, alegia.

Lurretik desagertuko zen, agian, baina buruetatik... Zorionez, abertzaleen artean, Iparraldekoak geroz eta gehiago heldu dira Hegoalderara, eta alderantziz, baina psikologikoki jende gehiena mugatua da. Aldi batez, elurra-ekin, zazpi orduz egon nintzen autopistan blokeatua, eta ondoan nuen Txirrita moduko gizon handi txapeldun batekin hasi nintzen hizketan. Gipuzkoarra zen bera, eta euskaldunak ginela esan genionean, barre egiten

zuen, mespretxuz. Ni txisteen bidez saiatu naiz nire ikuspegiak ematen, muga horiek hausten, frantsesek baskoiei trufa egiten bazieten paristarrei irri egiten ahal zaiela erakusten, baina ez pentsa umorearekin ere jende anitz konbertitzen duzunik.

"Ez dira betiko garai onenak..." dio kantu ez hain zaharrak.

Harrigarria da Hegoaldean umore espainola nola gailendu den. Harrigarria da gure pentsaera nola kutsatu dugun, nola erdaraz pentsatzera pasa garen. Esaterako, "Utzi Euskal Herria bakean!" erdarakada hutsa da. "Dejad el País Vasco en paz" da. Iparraldean gauza bera. Ez du balio erdaraz pentsatu eta itzulpena egitea. Aurrekoan, euskaldun peto-peto batek esaten zidan, daborduko ez zekiela zuzen edo oker ari zen, kutsaduraren kutsaduraz ez zela bereizteko gai. Euskañola da nagusi, eta harrigarria badirudi ere, euskaraz esaten den guztia ez da euskara. ■

DONOSTIA

Irailaren 3tik 19ra, Gipuzkoa plazan

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

Bizi
irakurriz!